

Глушак О.М., викладач кафедри інформаційних технологій
та математичних дисциплін Інституту суспільства
Київського університету імені Бориса Грінченка

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті уточнено сутність поняття «інформаційна культура» та вказано її компоненти; розглянуто суміжні поняття: «комп'ютерна грамотність», «комп'ютерна культура», «інформаційна грамотність», «інформаційна компетентність».

Ключові слова: інформаційна культура, комп'ютерна грамотність, інформаційна грамотність, інформаційна компетентність.

Розвиток сучасного інформаційного суспільства супроводжується необхідністю формування інформаційної культури у майбутніх фахівців. У дискурсі професійної освіти використовують поняття, суміжні з поняттям «інформаційна культура»: «комп'ютерна грамотність», «комп'ютерна культура», «інформаційна грамотність», «інформаційна компетентність». В англomовній термінології — “hypertextliteracy”, “informationretrievalskills”, “multimedialiteracy”, “informationliteracy”.

У тлумачному словнику «грамотний» розглядається як: 1) який вміє читати і писати. || *у знач. ім.* грамотний, -ного, ч., той, хто вміє читати і писати; 2) який уміє граматично правильно писати. || У якому немає граматичних і стилістичних помилок; 3) який володіє необхідними відомостями з певної галузі, знаннями в певній галузі, справі [10].

Сучасне трактування поняття «грамотність» містить «Оксфордська ілюстрована енциклопедія: Народи і культури»: «Грамотність (literacy) — уміння читати і писати». За визначенням ЮНЕСКО, людина вважається грамотною, якщо уміє читати і розуміти прочитане, записувати короткі твердження, які стосуються повсякденного життя» [11].

На початку 60-х років XX ст. став активно вживаним термін «комп'ютерна грамотність». Згідно з думкою В. Оксмана, комп'ютерна грамотність — це знання принципів роботи і можливостей комп'ютера, а також вміння їх застосовувати безпосередньо у своїй діяльності.

Н. Русакова визначає термін «комп'ютерна грамотність» як сукупність знань і вмінь, необхідних кожному індивіду для ефективного функціонування у своїй соціальній групі у всіх видах діяльності, де комп'ютерні технології застосовуються прямо чи опосередковано [13, 16].

Розрізняють три рівні комп'ютерної грамотності:

1) комп'ютерна обізнаність людини, яка не має комп'ютера, а знання про нього отримує із різноманітних джерел інформації;

2) комп'ютерна грамотність, у якій виділяють такі види: побутова комп'ютерна грамотність; професійна комп'ютерна грамотність, у тому числі вміння програмувати; володіння комп'ютером як інтелектуальним засобом, що дає можливість доступу до баз даних;

3) комп'ютерна культура: ЕОМ змінює стиль мислення та методологію навчального процесу.

Поряд із поняттям «комп'ютерна грамотність» існує «інформаційна грамотність». Значний внесок у розвиток поняття «інформаційна грамотність» зробила Асоціація американських бібліотек, яка трактувала це поняття як уміння людини знайти, оцінити і ефективно використати інформацію [2]. Згідно з дослідженням американської бібліотечної асоціації, володіння інформаційною грамотністю передбачає: усвідомлення потреби в актуальній інформації; вміння знаходити джерело інформації, використовуючи раціональні методи пошуку; уміння критично та компетентно оцінювати інформацію, відрізняти факти від думок; уміння застосовувати отримані навички пошуку інформаційних даних в особистих та професійних цілях; усвідомлення значення інформації в розвитку демократичного суспільства; знання та дотримання етичних норм у сфері інформаційних технологій; уміння співробітництва та застосування інформаційних даних [4].

На думку С. Маркова, інформаційна грамотність — це сукупність знань, умінь та навичок, оволодіння якими дає змогу підготуватись до роботи з інформацією, в тому числі із застосуванням комп'ютера в практичній діяльності [13].

Як слушно вважають В. Героїменко, А. Лазаревич, Л. Титаренко, майбутнім фахівцям недостатньо володіти комп'ютерною грамотністю. У них повинна бути сформована комп'ютерна культура, що передбачає не тільки сформованість власної комп'ютерної грамотності, тобто знання комп'ютера і вміння з ним працювати, але й потребу отримувати з його допомогою необхідну інформацію і знання [13].

Деякі вчені і практики ототожнюють поняття «комп'ютерна культура» і «комп'ютерна грамотність», а також поняття «інформаційна культура» і «інформаційна грамотність». Так, одні зауважують, що використовують ці поняття як взаємозамінні, а інші вбачають різницю між комп'ютерною грамотністю і інформаційною культурою лише у кількості засвоєних особистістю технологічних знань та умінь. Однак

у низці досліджень підкреслюється, що ці поняття не можна плутати. Наприклад, Н. Розенберг наголошує, що поняття «комп'ютерна культура» стосовно поняття «інформаційна культура» перебуває у підпорядкованому відношенні, тобто комп'ютерна культура є компонентом інформаційної культури [13, 34].

Б. Гершунський розуміє «грамотність» і «культуру» як характеристики різних рівнів підготовленості особистості, а саме: через поняття «грамотність» він позначає деякий освітній мінімум, а через поняття «культура» — найвищий прояв людської освіченості [3, 291].

Відмінність комп'ютерної грамотності від інформаційної культури полягає в тому, що інформаційна культура передбачає наявність у людини звички отримувати нові знання із застосуванням засобів інформаційних технологій, а комп'ютерна грамотність передбачає тільки наявність практичних навичок роботи з комп'ютером, зазначають А. Ашеров та Т. Богданова. Цілком погоджуємося з дослідниками і в тому, що інформаційна грамотність на відміну від інформаційної культури не передбачає вміння створювати власні інформаційні об'єкти, а також не акцентує увагу на обов'язковому умінні застосовувати інформаційні технології для роботи з інформаційними даними.

М. Мойсеева застосовує термін «ІКТ-грамотність», під яким розуміє здатність людини ефективно використовувати доступні апаратні та програмні засоби інформаційно-комунікаційних технологій для роботи з інформаційними ресурсами, а також засіб обміну інформацією з іншими людьми [8].

Після появи та широкого застосування у педагогічній літературі 90-х років XX ст. терміна «компетентність» з'явився новий термін «інформаційна компетентність». Компетентність (від *латин.* *competens* — здібний) — здібність, уміння, знання, дані досвіду та інформації, що є достатніми для здійснення певного виду діяльності.

У сучасній науково-педагогічній літературі зустрічається багато трактувань визначення компетентності вчителів у галузі використання ІКТ: інформаційна компетентність (О. Зайцева), комп'ютерна компетентність (С. Литвинова), інформаційно-технологічна компетентність (П. Беспалов), ІКТ-компетентність (М. Жалдак, О. Шилова), компетентність з ІКТ (І. Зимня, А. Маркова, А. Хуторський) та інформатична компетентність (Н. Морзе).

О. Зайцева вважає, що інформаційна компетентність є складним індивідуально-психологічним станом, що досягається в результаті інтеграції теоретичних знань та практичних умінь працювати з інформацією різних видів, використовуючи нові інформаційні технології [5].

З точки зору С. Литвиної, доцільно розрізняти інформаційну і комп'ютерну компетентність [7]. Інформаційна компетентність — це здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, уміння працювати з різними видами інформації, знаходити і вибирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично до нього ставитися, на основі набутих знань вирішувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з професійною діяльністю [7]. На наш погляд, цікавою є думка С. Литвиної про те, що інформаційно-комунікаційна компетентність має поділятися на три основні групи залежно від окремих видів діяльності вчителів-предметників:

1) загальна (здатність вчителя-предметника застосовувати ІКТ для забезпечення навчально-виховного процесу: створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, комп'ютерні графічні об'єкти тощо, використовувати інтернет-технології, телеконференції, локальні мережі, бази даних, а також розробляти власні електронні продукти, адже вони самі відображають бачення вчителя щодо викладання конкретного предмета і дають можливість формувати базу педагогічного професійного досвіду);

2) діагностична (здатність здійснювати моніторинг, проміжне діагностування, електронне тестування, прогнозування тощо);

3) предметно орієнтована (здатність гармонійно поєднувати готові електронні продукти у своїй професійній діяльності) [7].

П. Беспалов визначає ІКТ-компетентність як інтегральну характеристику особи, що припускає мотивацію до засвоєння відповідних знань, здібність до вирішення задач у навчальній і професійній діяльності за допомогою комп'ютерної техніки і володіння прийомами комп'ютерного мислення [1].

ІКТ-компетентність як здатність індивіда вирішувати навчальні, життєві, професійні задачі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій визначає О. Шилова.

Як зазначає Н. Морзе, інформатична компетентність учителя формується при урахуванні вимог інформаційного суспільства та передбачає:

— користування термінологією, апаратною складовою, програмами та методами ІКТ;

— використання ІКТ при навчанні та створенні методичних і дидактичних матеріалів, формуванні завдань для учнів з використанням ІКТ;

— розуміння ролі ІКТ у науковій галузі, на якій базується відповідна навчальна дисципліна;

- використання ІКТ для планування та проектування навчального середовища, моніторингу навчальних досягнень учнів;
- використання ІКТ для спілкування у педагогічному середовищі [9].

За визначенням Л. Петухової, інформаційна компетентність — це здатність до реалізації системного обсягу знань, умінь та навичок, набуття та трансформації інформації у різних галузях людської діяльності для якісного виконання професійних функцій та усвідомленого передбачення наслідків своєї діяльності [12].

Л. Карташова зіставляє поняття «інформаційна компетентність» та «інформаційна культура» вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін і говорить про їх значну аналогію. Обидва поняття характеризують складне, багаторівневе та багатоаспектне явище діяльності вчителя з використанням засобів ІКТ. У складі обох понять можна виокремити спільні компоненти: практичну, теоретичну та методичну.

Разом з тим концепція інформаційної культури особистості вчителя є ширшою, ніж концепція інформаційної компетентності. На відміну від компетентності, інформаційна культура включає психологічну компоненту: інформаційний світогляд, формування якого передбачає обов'язкову мотивацію особистості до необхідності формування професійно спрямованої інформаційної готовності; удосконалення особистісних здібностей; уміння аналітично, творчо та критично мислити; розвиток здібностей до навчання; прагнення до впровадження ІТ у навчально-виховний процес, формування мотивації до використання ІТ у професійній діяльності [6].

Виходячи з таких позицій, інформаційна компетентність є основним компонентом інформаційної культури, яка, у свою чергу, є частиною загальної культури [2].

Інформаційна культура є інтегральним показником рівня інформаційної підготовленості особи [12, 160].

Послідовно розкриваючи зміст поняття «інформаційна культура» через висвітлення підходів до понять «культура», «комп'ютерна культура», «комп'ютерна грамотність», «інформаційна компетентність», представимо своє розуміння його сутнісної характеристики як педагогічної категорії. На нашу думку, інформаційна культура бакалаврів з філології — це частина професійної культури, яка характеризує вміння працювати з інформаційними даними та використовувати для їх отримання, опрацювання та передачі інформаційно-комунікаційні технології, спрямовані на розв'язання професійних проблем та фахових завдань. Інформаційна культура бакалаврів з філології безпосе-

редньо пов'язана з їхньою професійною діяльністю. Основними складовими інформаційної культури бакалаврів з філології, на нашу думку, є такі: технічна, системна, програмна, гігієнічно-ергономічна, методична.

ДЖЕРЕЛА

1. Беспалов П.В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П.В. Беспалов // Педагогика. — 2003. — № 4. — С. 45–50.
2. Гендина Н.И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования : учеб.-метод. пособ. / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, И.Л. Скипор. — Кемерово : КемГАКИ, 1999. — Ч. 1. — 146 с.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. — М. : Совершенство. — 1998. — 608 с.
4. Гура В.В. Информационная культура как педагогическая цель медиаобразования в информационно-образовательной среде вуза [Электронный ресурс] / В.В. Гура // Электронный журнал института Медиаэкологии «Медиа Освіта». — Л., 2002. — Режим доступа : http://www.lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/Konferencija/v_gura.htm
5. Зайцева О.Б. Информационная компетентность учителя образовательной области «Технология» / О.Б. Зайцева // Педагогика. — 2004. — № 7. — С. 17–23.
6. Карташова Л.А. Формування ІТ-готовності як нової якісної характеристики учителя суспільно-гуманітарних дисциплін [Електронний ресурс] /Л.А. Карташова // Педагогічний дискурс. — 2010. — Вип. 8. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2010_8/kartashova.pdf
7. Литвинова С.Г. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) вчителів-предметників [Електронний ресурс] / С.Г. Литвинова. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/content/08lsgtso.htm
8. Моисеева М.В. Развитие профессиональной компетентности в области ИКТ. Базовый учебный курс / М.В. Моисеева, В.К. Степанов, Е.Д. Патаракин, А.Д. Ишков и др. — М. : Изд. дом «Обучение Сервис», 2008. — 256 с.
9. Морзе Н.В. Методика навчання інформатики : навч. посіб. / Н.В. Морзе. — К. : Навч. книга, 2003. — Ч. 1: Загальна методика навчання інформатики. — 254 с.
10. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. — М., 1976. — 267 с.
11. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия: Народы и культуры. — М., 2000. — Т. 7. — 416 с.

12. Петухова Л.Є. Інформатичні компетентності майбутнього вчителя початкових класів (в моделі трисуб'єктної дидактики) : навч.-метод. посіб. / Л.Є. Петухова. — Херсон : Херсон. держ. ун-т, 2010. — 524 с.
13. Попкова Е.В. Подготовка учителя естествознания к формированию информационно-компьютерной грамотности старшеклассников / Е.В. Попкова, О.С. Аранская. — Витебск : Изд-во ВГУ им. П.М. Машерова, 2003. — 189 с.

В статье уточняется сущность понятия «информационная культура» и указываются ее компоненты; рассматриваются смежные понятия: «компьютерная грамотность», «компьютерная культура», «информационная грамотность», «информационная компетентность».

Ключевые слова: информационная культура, компьютерная грамотность, информационная грамотность, информационная компетентность.

The article clarifies the essence of the concept “information culture” and indicates its components; explores the related concepts “computer literacy”, “computer culture”, “information literacy”, “information competence”.

Key words: information culture, computer literacy, information literacy, information competence.

Горохова Т.О., викладач кафедри української мови

Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ГРАМАТИЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОГРАМИ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА

У статті охарактеризовані основні складові граматичної компетенції студентів-філологів, визначені поняття «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетенція».

Ключові слова: компетентність, компетенція, комунікативна компетенція, мовна компетенція, граматична компетенція.

Сучасна система освіти зазнає значних змін у зв'язку з прогресивними перетвореннями, що здійснюються в усіх життєво важливих сферах нашого суспільства, підтриманням Україною ідей Болонського процесу та інтеграцією в європейський освітній простір. Нинішні пріоритети державної політики в галузі освіти зорієнтовані на підготовку фахівців з високим інтелектуальним потенціалом, розвиненими фаховими компетенціями, здатних до самореалізації і саморозвитку.